

УДК 332.1: 308

КЛЮЧОВА СПРЯМОВАНІСТЬ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ – ПРОЦЕСИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

МАНН Р. В.,

кандидат економічних наук, доцент

Донецький інститут залізничного транспорту

Української державної академії

залізничного транспорту

У статті розглянуто та обґрунтовано ключову спрямованість розвитку регіонального менеджменту - процеси соціалізації. Визначено низку проблем що стримують процеси соціалізації в системі регіонального менеджменту. Надано бачення структурування та взаємодії рівнів загального процесу соціалізації в системі управлінських впливів.

Ключові слова: регіональний менеджмент; соціальний розвиток; соціалізація; управління; соціальні процеси; соціальні відносини.

В статье рассмотрена и обоснована ключевая направленность развития регионального менеджмента - процессы социализации. Определен ряд проблем, сдерживающих процессы социализации в системе регионального менеджмента. Предоставлено видение структурирования и взаимодействия уровней общего процесса социализации в системе управленческих воздействий.

Ключевые слова: региональный менеджмент; социальное развитие; социализация; управления; социальные процессы; социальные отношения.

The key orientation of development of regional management is processes of socialization is considered in the article and grounded. Certainly row of problems that restrain is the processes of socialization in the system of regional management. Vision of structure and co-operations of levels of general process of socialization in the system of administrative influences is given.

Key words: regional management; social development; socialization; control; social processes and social relations.

Актуальність. Сьогодні розвиток економіки і суспільства ставить принципово нові завдання у сфері активізації процесів соціалізації регіонального управління. Ключова характеристика даного етапу – це зміна ролі людини в системі факторів виробництва у зв'язку із зростанням значення інформаційних ресурсів та інтелектуалізації трудових процесів, нових форм інформаційного суспільного розвитку. У системі відносин сучасного суспільного прогресу людина ставиться у центр соціальної, економічної, науково-технічної взаємодії. Більш повне задоволення всього спектра суспільних потреб, особистісних інтересів, включаючи потребу в самореалізації, є як кінцевою метою виробництва, так і умовою його сталого розвитку.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженням проблем соціалізації економічного розвитку регіону присвячено багато публікацій сучасних науковців. Соціальні складові економічних перебудов в умовах формування нового економічного простру вивчає В.М. Геєць [1]; проблеми соціалізації регіонального розвитку – М.І. Долишній [2; 3] та Л.К. Семів [4], механізми регулювання розвитку соціальної сфери суспільства – В.І. Куценко [5].

Метою статті є визначення ключової спрямованості розвитку регіонального менеджменту у контексті розвитку процесів соціалізації.

Вклад основного матеріалу. Сучасний стан функціонування регіонального управління визнано більшістю вітчизняних науковців невідповідним до виконання основної функції – поширеного соціального відтворення (вона має як результат забезпечення реалізації процесів соціалізації) [6]. Це є визнанням неефективності існуючої моделі регіонального управління та необхідності її зміни. Стрімкі процеси збільшення нерівномірності у процесах соціального розвитку між регіонами, зниження якості життя, зростання розриву між прошарками бідних та заможних українців у величезній масі населення породжує проблеми недовіри до державного та

регіонального управління, органів самоврядування. Невідповідність у виконанні основної функції виражається у таких проявах та глибинних конфліктах.

1. Відсутність поширеного відтворення складових соціального капіталу та повного використано наявного потенціалу в інтересах позитивних зрушень у економіці та соціокультурній сфері.

2. Нествореність передумов впровадження соціально орієнтованої ринкової економіки.

3. Незабезпеченість можливості формування позитивного соціального іміджу суспільства, регіонів.

Багато соціальних та економічних проблем в Україні пов'язано саме з неефективною моделлю регіонального управління. Одночасно в нашому суспільстві набирає сили глобальна трансформація всіх ринків та їх інфраструктурного забезпечення. Даний процес спрямований на зростання інформаційного ринку та активізацію інформатизації. Відносно ринку праці, це збільшення гнучкості, багатоваріантності, комплексності відносин, що складаються на ньому. Це непрості процеси, які багато в чому мають зворотний бік. Виражаються вони в таких тенденціях: деформація і дестабілізація сфери зайнятості; зростання гнучких і нестандартних форм зайнятості – тимчасової, надомної, неповної; зменшення частки зайнятих у державному секторі, великому і середньому бізнесі; зміна культурних форм і традицій, у тому числі професійної діяльності; підрив і зміна культурних та етнонаціональних цінностей; зміни в системі соціального забезпечення і традиційних гарантій і норм у сфері праці.

На думку багатьох фахівців, у сфері регіонального та державного управління процеси соціалізації (соціальної орієнтації, за авторського назвою відомого ідеолога соціальної держави Х. Еренберга) у сучасному світі є обов'язковим елементом не тільки стабільного економічного розвитку, але й фактором, який забезпечує переваги в міжнародній конкуренції. Яскравим прикладом цього може служити повоєнна Європа, коли низка країн забезпечила унікальний прорив у веденні господарської діяльності саме при побудові соціально орієнтованих моделей економіки (Німеччина, Франція та ін.) Цей унікальний досвід затребуваний, але не отримує визнання тільки у зв'язку з відсутністю зацікавленості у правлячій верхівки уряду як представників великого бізнесу [9].

Держава і регіон у сучасній ринковій економіці за суттю є соціальними організаціями, управління якими передбачає вплив на всю систему з векторним рухом до визначеної цілі (або цілей). Така дія є результатом дії певних суспільних законів - соціальної безпеки та розвитку. Ці закони наповнюються таким змістом.

1. Закон розвитку соціальних систем – це безперервна зміна і рух у рівнях потреб та інтересів населення.

2. Закон соціальної безпеки суспільних систем – це гармонізація потреб і узгодження інтересів у поступальному русі до певних стандартів прогресу (суспільного, економічного, екологічного та іншої спрямованості).

Саме дія цих законів, їх узгодженість і збалансованість дозволяють говорити про цілісність системи управління, можливості реалізації її ключових функцій.

У цілому під соціалізацією автор розуміє процес активного відтворення і розвитку соціальних процесів та інститутів, що їх обслуговують, у напрямі поліпшення якості життя та формування системи змін, відповідних до стандартів інформаційного суспільства.

Інститути, окремі люди і групи, які сприяють соціалізації, тобто опосередковують і реалізують соціальні функції в рамках системи державного та регіонального відтворення, є агентами соціалізації.

У сучасному українському суспільстві активні процеси соціалізації регіонального управління покликані виконувати дві тісно пов'язані між собою базові функції - соціального захисту (трансформована функція соціальної безпеки) та ефективного розвитку. У спрощеному розумінні соціальний захист поширюється на бідні і незаможні категорії населення і здійснюється через систему соціальної взаємодопомоги. Реалізація на практиці даних функцій забезпечує появу феномена ринкової інституціоналізації соціальної сфери та безпосередньо процесу соціалізації.

Таким чином, актуальним є питання про інститути соціалізації регіонального управління. В якості таких практичну реалізацію мають різні громадські організації, релігійні громади та конфесії, галузеві чи корпоративні, і це є генетичний, діалектичний процес. Практичне та

інституційне визнання поняття і процесів соціалізації регіонального управління припускає дослідження питання про інститути, особливості формування і розвитку, стадії зрілості.

Природно, що кожен з інститутів соціалізації має свої специфічні характеристики, низку певних функцій, їх діяльність орієнтується на такий широкий спектр соціальних процесів, як соціальний захист, соціальна адаптація, соціальний досвід тощо. У широкому контексті соціалізація – це виконання стратегічних суспільних завдань.

У регіональному розвитку національної економіки України формуються й отримують розвиток певні відмінності між соціалізацією в межах різних територій.

1. Соціалізація орієнтована на розв'язання специфічних проблем ринків праці, їх ринкової, міграційної, професійної активності та ін.

2. Різною є активність у формуванні інституційного середовища та його соціокультурної орієнтації.

3. Соціалізація трансформує норми і традиції, забезпечує їх безболісну зміну в напрямі регулювання ринкових механізмів.

4. Соціалізація спрямована на те, щоб допомогти населенню оволодіти певними навичками поведінки на ринку праці, формувати правильну мотивацію, як професійну, так і кар'єрну.

5. Соціалізація є своєрідним буфером у відповідь на кризу та можливість її управлінського регулювання в рамках своєрідних ресурсів кожного конкретного регіону.

У межах оцінки процесу соціалізації у регіонах України можна виділити різні її характеристики та параметри наповненості і векторів розвитку (табл. 1.).

Так, особливу увагу в регіональних системах відведено питанню активізації та отримання позитивного ефекту від значної частини інвестицій в освіту та охорону здоров'я (мають тривалий період окупності), що обумовлює необхідність коригуючого втручання держави в дію ринкових механізмів й урахування своєрідності процесів соціалізації. Обсяг і структура розвитку даних сфер, будучи відданими на відкуп ринку, значно відстали від об'єктивних потреб економіки та суспільства. Ця обставина багато в чому пояснює пріоритетність відповідних видатків у бюджетній політиці розвинених країн, включаючи й ті, які традиційно відносять до держав із переважно соціальною орієнтацією економіки. У світовій практиці інвестиції в розвиток людських ресурсів безперервно зростають і складають конкуренцію витратам на галузі військово-промислового комплексу й оборону.

Таблиця 1

ФАКТОРИ, ЩО ФОРМУЮТЬ ПРОЦЕСИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В РЕГІОНАХ

Фактор	Характеристика
Політичний	політичні програми партій, інструменти та заходи щодо їх реалізації суспільно-політична активність населення діяльність політичних та суспільних інституцій
Економічний	наявність стабільності або зростання економіки економічні реформи та їх соціальна спрямованість режим інвестування наявність підтримки малого та середнього бізнесу
Культурний	особливості режиму підтримки (жорсткість чи м'якість) стандартів і норм культури формування новітніх стандартів культури та відповідних їм норм і традицій заходи підтримки та поширення засад професійної та корпоративної культури інституціоналізація інформаційної та управлінської культури
Соціальний	соціальні та соціокультурні інновації населення соціальні інституції та їх активна діяльність демографічні зміни
Інформаційний	формування наукових засад регіональної інформаційної політики поширення форм та новітніх заходів із позитивного іміджу регіону активне тиражування інформації щодо регіону в засобах масової інформації, інтернеті та ін.

Продовження табл. 1

Управлінський	реалізація національної соціальної та економічної політики, розробка та впровадження регіональної соціальної політики розробка та впровадження стратегії розвитку процесів соціалізації аналіз, моніторинг та діагностування процесів соціального розвитку контроль та регулювання процесів соціальної стратифікації формування та впровадження новітніх управлінських та соціальних технологій розробка програм та проектів соціального спрямування адаптування позитивного соціального світового досвіду
---------------	--

Необхідність посилення соціальної орієнтованості регіонів та економічних систем України потребує розробки нових механізмів забезпечення базової захищеності населення, які сприяють зростанню конкурентоспроможності і процвітання нації. Відповіддю на це стало зростання ролі держави як інституту соціалізації і формування наукових основ соціального стратегічного розвитку. Визнання і закріплення таких пріоритетів та напрямів соціалізації в системі регіонального розвитку забезпечить: становлення поряд із ринковим обширним некомерційного сектора; соціалізацію бізнесу, що приймає на себе значну частину функцій, пов'язаних із розвитком працівників; активне просування нових стандартів інформаційного суспільства саме відносно соціалізації.

У такому контексті світового соціального прогресу відбувається переосмислення соціальних функцій, можливостей та інтересів регіонів. Перерозподіл соціальних трансфертів із бюджету на користь соціально нужденних набуває другорядного значення. Ключова функція регіонів як суб'єкта соціальної політики полягає у формуванні соціального, економічного, інвестиційно-інноваційного середовища, яке сприяє активній самореалізації кожного громадянина та розвитку інститутів масової соціалізації.

У соціально орієнтованому суспільстві всі елементи економічної політики працюють на це завдання. Виражений соціальний аспект мають підтримка малого і середнього бізнесу, програми збалансованого розвитку територій, створення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату.

До складу функцій регіонального управління входять як безпосередня реалізація заходів щодо розвитку людського потенціалу, активізація його інтелектуальної складової, так і загальне регулювання старих і нових соціальних інститутів. Основні напрями такого регулювання визначені специфічними діями й антисоціальними проявами ринку: правовий захист працівника як більш слабкого партнера трудових відносин; активна політика зайнятості, стимулююча створення і поліпшення якості робочих місць; регулювання ринку праці і формування наукової системи знань про нього; інституціоналізація нових соціальних норм; контроль за системою встановлення та виплат соціальних пільг і дотацій.

Процеси соціалізації та розвитку регіонів виявляються взаємно зумовленими і тісно переплетеними між собою та з економічними процесами. Це забезпечення рівності стартових можливостей через розширення доступу до освіти, культури, охорони здоров'я, регулювання ринку праці орієнтація на забезпечення повної зайнятості та поліпшення якості робочих місць. Усі ці процеси забезпечують успішність розвитку бізнесу, розширення внутрішніх ринків, зростання інвестицій. Активізація соціалізації регіонального управління може служити катализатором економічного розвитку та інструментом забезпечення у просуванні процесів формування засад інформаційного суспільства та новітніх стандартів культури, інноваційної та інвестиційної активності, стрімких процесів кластеризації та взагалі ринкового реформування.

Особливості та проблеми регіонального розвитку в Україні пов'язані із процесами соціалізації, її активної інституціоналізації та необхідністю забезпечення глибинних змін у переході від досліджень до практичних впроваджень, від соціального потенціалу до соціального капіталу в суспільстві. Соціальні проблеми більшості регіонів сформовані в період ринкової трансформації і пов'язані із безсистемністю у проведенні реформ, їхньою руйнівною спрямованістю і повною безконтрольністю, невідповідністю світовим стандартам тощо.

Вивчаючи та структуруючи ринкову трансформацію в Україні, вітчизняні науковці [6; 7] виділяють найбільш вагомні трансформаційні потоки та акцентують увагу на значущості та

всеосяжності таких процесів соціалізації: вибір та закріплення моделі реформування – рівень державного втручання; обґрунтування відповідних управлінських механізмів, заходів та інструментів і технологій (розробка та адаптування світового досвіду) – рівень державного та регіонального управління; первісне нагромадження капіталу – суто ринковий процес, але має місце державне регулювання; структурна трансформація економіки відповідно до нових закономірностей її функціонування – рівень державного та регіонального втручання; соціокультурна трансформація життєдіяльності – найбільш складний процес, де активно діють ринкові, державні та регіональні сили; інформаційна трансформація – діють ринкові, державні і регіональні сили; регіональна (територіальна) трансформація – суто регіональний вплив розвитку та концентрацій зусиль [6; 7].

Перелічені напрями трансформаційних процесів є логічним, єдиним цілим, тому що взаємопов'язані і взаємозумовлені. Але процеси соціалізації (або соціокультурної трансформації) для регіонального управління є первинними і стратегічно важливими.

Процеси соціалізації є складноутворювальними та мають активну взаємодію між наведеними рівнями (рис. 1.), розрив зв'язків призводить до появи соціальних конфліктів і порушень у системі суспільного відтворення.

Понад двадцять років у практиці державного і регіонального управління немає чіткого визначення ролі та місця трансформаційних процесів у формуванні соціального середовища та впливовості на загальну модель суспільного відтворення. У межах розробки соціальної політики на усіх зазначених на рисунку рівнях усе зводилося до соціального захисту як інструменту, що компенсує населенню витрати реформ. Але проблема як така не розв'язувалася, а розглядалася лише з позиції перерозподілу обмежених фінансових ресурсів між соціально вразливими групами, що є визнанням відсутності розуміння складності процесів, що відбуваються, їх механістичним регулюванням.

Така модель соціальних відносин не є за своєю суттю ринковою, вона скоріше теж може бути віднесена до трансформаційної, тому що формується витратний механізм перерозподілу, який не є інструментом стимулювання та підтримки процесів планомірної, науково обґрунтованої соціалізації.

У контексті наростання світової економічної кризи спостерігається неминуче і безперервне загострення соціальних проблем, які не мають своєчасного розв'язання, і процес можна вважати не призупиненим. У цілому слід констатувати безперервну загальну десоціалізацію, яку обумовлено неповноцінним використанням і посиленням недовикористання трудового потенціалу. Це призводить до знецінення стратегічного ресурсу нашої країни - людського потенціалу, до його поступової деградації.

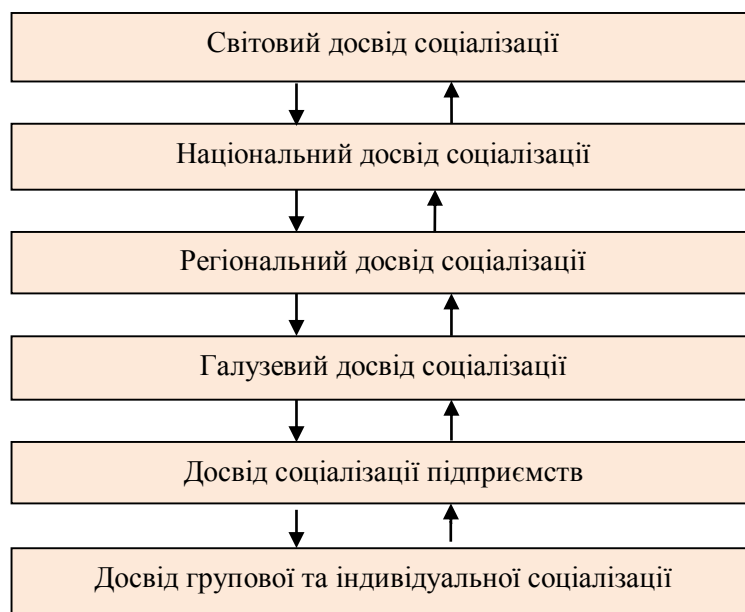

Рис. 1. Структурування та взаємодія рівнів загального процесу соціалізації

Падіння рівня доходів і життєвих стандартів в Україні, наростання регіональних диспропорцій на ринку праці призводять до того, що значна частина населення убожіє, і в результаті знецінюється праця. Для регіональних соціально-економічних систем це найскладніші питання підтримки і розвитку внутрішнього трудового потенціалу, що забезпечують стійкість внутрішніх ринків, економічне і соціальне процвітання, формування передумов для прискорення науково-технічного та інноваційного прогресу.

Руйнуючий вплив на трудовий потенціал зробило різке зниження соціальної захищеності населення, до якого не були готові ні більша частина населення, ні органи місцевого самоврядування. Однією з найгостріших проблем місцевого самоврядування стала непродумана політика приватизації у соціальній сфері (перехід у приватну власність приміщень дитячих садків та інших об'єктів соціальної інфраструктури), а також поява платних послуг замість безкоштовних. Особливу гостроту даний негативний процес має у зв'язку з відсутністю відповідного зростання заробітної плати і відмовою частини населення від найбільш затребуваних соціальних послуг – охорони здоров'я, освіти, культури.

Негативні ефекти в системі соціального регіонального розвитку також пов'язані зі скороченням можливостей самореалізації особистості, наростанням особистісного примітивізму, спрощенням мотиваційних механізмів у сфері праці, антисоціальних дій на ринку праці (зростання тіньового і кримінального секторів). Соціологи називають це стратегією виживання найбідніших верств населення. Але в масштабах окремих регіонів, особливо локальних депресивних територій, це підриє принципів рівності стартових можливостей і наростання масової антисоціальної орієнтації населення. Багато в чому це пов'язано зі скороченням масштабів і зниженням якості безкоштовної освіти, погіршенням здоров'я населення, відчуттям несправедливості того, що відбувається, втратою віри в себе і довіри до соціальних інститутів держави.

Головний пріоритет у системі регіонального управління - соціалізація та її активна інституціоналізація. Він повинен бути автоматично спроектований і на економіку. Навряд чи сьогодні можна заперечувати, що будь-яке рішення в економічній сфері неминує має соціальні наслідки. Цільова настанова й усвідомлена соціалізація як ракурс суспільного розвитку виникають тільки тоді, коли за кожним рішенням стоять одночасно економічні та соціальні цілі й узгоджені інтереси.

Принциповим є питання про наявність і подальший розвиток самого регіонального управління, формування його наукового потенціалу та забезпечення механізму взаємодії. Наукове управління, його обґрунтованість і відповідність реаліям економіки і соціальної сфери повинні послужити передумовою у грамотному й обґрунтованому розв'язанні окреслених проблем та конфліктних ситуацій. Для активного проведення в життя соціалізації регіонального управління будуть потрібні такі науково-методичні розробки: обґрунтування теоретико-методологічних основ соціально орієнтованого управлінського аналізу; розробка методології процесів регіональної соціалізації; вироблення стратегії і тактики проведення соціалізації в регіонах; обґрунтування взаємозв'язку і взаємозалежності бізнес-розвитку та ефективності соціальних реформ; адаптація міжнародних стандартів соціального управління; розробка і впровадження сучасних соціальних технологій у регіональне управління; формування інституційних основ розвитку соціальної та управлінської культури та ін.

Розв'язання цих питань залежить також від соціально-економічної ситуації в країні, зрілості громадського суспільства та рівня добробуту основної маси населення. У стійкій і динамічній регіональній економіці з великою часткою інноваційних та наукоємних підприємств із достатньо високими доходами основної маси населення інвестиційні галузі нематеріального виробництва можуть забезпечити стійке зростання і закріплення за українським бізнесом певних секторів світового ринку. Сьогодні ж в Україні більшість підприємств переслідує стратегію виживання, інститути соціалізації розвинені слабо, поза сферою прямого впливу держави немає достатніх ресурсів і стимулів для довгострокових вкладень у людський капітал. Тому найважливішою імпульсною точкою є соціальні плани і програми держави і місцевого співтовариства.

Необхідне послідовне зміцнення соціальної складової економічної політики та відновлення на цій основі довіри до держави. Ключові компоненти такої стратегії - орієнтація на забезпечення ефективної зайнятості, захист слабких партнерів у соціально-трудовій сфері,

регулювання загальних засад оплати праці, реалізація принципу рівності стартових можливостей через полегшення доступу до якісної безкоштовної освіти на всіх рівнях. Першим кроком на шляху формування активних процесів соціалізації, на думку автора, має стати перегляд бюджетних пріоритетів у бік збільшення соціальних інвестицій та поліпшення загальних умов зайнятості населення.

Висновки. Уявляється, що збільшення ролі та місця процесів соціалізації регіонального управління, згідно з науково обґрунтованою державною соціальною політикою, відповідних у цілому міжнародним стандартам, але ігнорованих у вітчизняну практику, дозволить розв'язати низку завдань, ключових для досягнення стійкого соціально-економічного розвитку. Це розширення доступу до освіти, охорони здоров'я і культурної спадщині, що забезпечує нагромадження людського і соціального капіталу, рівномірний розподіл регіонального та державного впливу на всій території регіону; формування передумов суттєвого поліпшення зайнятості, умов праці та підвищення її оплати до середньоєвропейських стандартів; підтримка бізнесу у розв'язанні проблем із робочою силою і надання імпульсу загальному зміцненню позицій кваліфікованої робочої сили на ринку праці. Саме в системі регіонального управління в нашій державі є можливість запустити механізми поступового подолання соціальної кризи, відновити довіру населення до держави та можновладців і створити передумови для нормального цивілізованого розвитку.

Протягом затяжного періоду ринкової трансформації в Україні соціальні проблеми настільки загострилися, що необхідність цілеспрямованих дій на державному та регіональному рівнях для зняття напруженості отримала беззастережне визнання не тільки всіх політиків, але й світової спільноти. Однак місце соціальних питань у системі загальнодержавних пріоритетів, а також форми і методи проведення соціальної політики, визначаються по-різному. Чимале значення мають процеси соціалізації на всіх рівнях управління. Але в сучасному вітчизняному науковому апараті відсутнє єдине розуміння змісту соціальної політики та соціалізації. Не вивчаються їхня роль і місце в розвитку інститутів сучасного суспільства, можливі форми віддачі, взаємодія з бізнесом та місцевими органами влади, особливості оцінки соціальної й економічної ефективності.

Список використаних джерел

1. Геєць В. М. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / В. М. Геєць. – Х. : Форт, 2000. – 392 с.
2. Долишній М. І. Соціалізація економіки як передумова поліпшення демографічної ситуації в регіоні / М. І. Долишній, В. І. Куценко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Структурна трансформація територіальних суспільних систем. – 2005. – Вип. 5(55). – С.12-24.
3. Долишній М. І. Демографічні чинники в розбудові інформаційного суспільства / М. І. Долишній // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Структурна трансформація територіальних суспільних систем. – 2005. – Вип. 5(55). – С.3-12
4. Семів Л. К. Регіональна політика: людський вимір / Л. К. Семів. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 392 с.
5. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії та практики) / В. І. Куценко. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект Поліграф», 2008 – 818 с.
6. Фінагіна О. В. Ринкова трансформація в регіоні: особливості розвитку та діагностування: моногр. / Фінагіна О. В.; НАН України, Ін-т економіко-прав. досліджень. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 228 с.
7. Геєць В. М. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / В. М. Геєць – К. : Логос, 1999. – 497 с.
8. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Ф. Фукуяма. – М.: ООО «Фирма«Издательство АСТ», 2003. – С. 235.
9. Ehrenberg H. Ohne der Produktionsfaktor Sozialstaat keine stabile Wirtschaft / Ehrenberg H. – Bonn: FES, 1995. – 58 p.